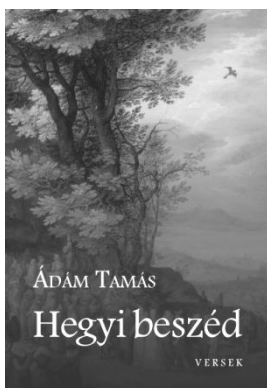

RÓNA Z. PÉTER

Tanúságtétel

Első hallásra merész vállalkozásnak tűnik Jézus Hegyi beszédként elhíresült tanítását költészeti alapanyagként kezelni. Vajon mit lehet még a több mint kétezer éves kinyilatkoztatásokhoz érdemben hozzáfűzni napjainkban? Nem minősül-e istenkísértésnek az, amikor gondolatokat hívnunk be egy szentnek tekintett szövegből? Vagy inkább tanúságtétellé válhat az, ha a kinyilatkoztatás lehetőségével élünk a személyiségünkön, személyes tapasztalatunkon keresztüli szöveg-újraértelmezések révén? Van-e joga egy halandó embernek, egy művei révén halhatatlanságot remélő költőnek felmennie a hegyre, és tanítania? Nem azért, mert ez a hozzáállás valaha távol állt volna a költészettől, a költői magatartástól, hanem azért, mert a XX. század modernizmusa és az utóöngéi ezt a váteszi szerepet ideológiai alapon nemkívánatossá, negatívummá, „polgári/értelmiségi” szemléletmódon belül elfogadhatatlanná tette, mintegy leminősítette.

Ádám Tamás 2022-ben megjelent kötetének már a címválasztásával is éppen azokat a határokat hágja át, amelyek kőbe vésődtek mára akár a teológia, akár a bölcsélet, akár a költészet öndefiniálása felől tekintünk is rájuk, holott egy keresztény kultúrkörhöz tartozó számára valahol mégiscsak természetesnek kéne lennie az *Újszövetség*ben foglaltakkal való folyamatos szembesülésnek és szembesítésnek, függetlenül attól, milyen elvárások mentén és miképp illik fogalmaznia és megfogalmazódnia. Nem lenne szabad elkerülni annak tisztázását, hogy az, ami egykoron Isten által rendeltként elhangzott, érvényes-e még egy istentelen világban. S ehhez miféle vonzatok társul(hat)nak egyszer és/vagy mindörökké.

Az sem túl gyakori ma már, hogy a kötet ciklusait egy elővers vezetni föl, még ha Ádám Tamás nem először él is ezzel. Az olvasó számára viszont így adott egy olyan útmutató, amely ezúttal egyszerre lokális és globális tartalmakat, asszociációs lehetőségeket hív be: egyrészt kötődik a somoskői

bazaltorgonához, a macskakőlyuki macskakőhöz, másrészt ehhez az úton levés, a beszéd és az elmúlás univerzális aktusát kapcsolja. Már a versindítás is egy olyan ellentmondás kinyilatkoztatása, amely az adottságok meghaladását tűzi ki célként: „Ha lenne szám, hallgatnék. / Ha nem lenne, beszélnék.” (5) Azonnal érzékelteti a megfosztottság állapotát, amikor a harmadik sort úgy kezdi: „Elmondanám, hogyan...” Ezt a kinyilatkoztatást, és kinyilatkoztatni akarást ismétli meg a negyedik versszakban, de lényegesen másképp. Az első versszak a táj (bazaltok) érzékeléséről szól, majd az utána jövő kettő arról, hogyan is tud megszólítani, vezetni egy életen át a genius loci. A negyedik versszakban ezzel szemben az ember esendősege és próbatétele kap hangot. Az, hogy életünk során mindent ki kell bírni, „azt is, amit nem lehet.” Az ötödik versszak a válaszá: „A beszéd megfejthetetlen, a csend / jobban értelmezhető...” Vagyis jobb hallgatnia annak, aki száját kapott, mert a csendben minden benne van. Egyébként is összevarrt szájjal csupán erőlködhetünk, hogy kimondhassuk azt, amit nem lehet. Amivel „fejthető” gondolatokat adhatunk önmagunknak és a világnak. Járható (bár csúszoássá tett) utat teremthetünk a generációk számára, akár a Macskakőlyuknál fejtett bazalt lerakásával is.

A kötetnyitó *Szobor a gyengeségnek* ciklus kilenc költeménye temetőtől temetőig vezet egy átlényegített természettől övezett világban, amelyben a „jól kitalált”-ság akár olyan istentelen valóságra is utalhat, amelyben általunk-vélünk – de talán nélkülünk is – minden pusztulóban van, s ami menteni képes még belőle valamit, az az emlékezés, a mementóállítás, mert a jel, amelybe az énkérésünk során átkonvertáljuk magunkat és a történeteinket, egyedül az lehet-maradhat örök (vagy legalábbis öröknek hitt). Ugyanakkor hitbéli tanúságtételként is felfoghatók e ciklus versei, amennyiben az életút tapasztalati anyaga mellett rábukkanunk egy-egy jól pozicionált kifejezésre (gyászmise, imakönyv, imádkozunk, só, húsvét, út, apokalipszis), és felismerjük bennük a szakrális vonzataikat; például a bármilyen körülmények közötti életigenlést. Ez a filmvászon látott végítéletek nyomán ekképp fogalmazódik meg: „Eszembe jut saját apokalipszisem, akkor / kezdődött, amikor megszülettem. [...] / Ha csupán ennyi volt, akkor is megérte.” (13)

A *Holdhal* című második ciklus nyolc verse központi kérdése a hatalom játéka, valamint az ahhoz való személyes és általános viszonyulás. A versek döntő részében ezt az a holdhal testesíti meg, amely két tonnát is elérő tömegével, fejszerúségével, robosztus hát- és hasúszóival, tömzsi uszonyaival valóban tekintélyt parancsoló látványt nyújt. A keresztény kultúrkörben előfordulnak olyan Úr-ábrázolások, amelyeken csupán a fej

és a karok jelenítődnek meg, mintegy ezzel jelezvén, egy mindenek felett álló tudat birtokosáról beszélhetünk, aki mindent lát, és akinek megvan az eszköze ahhoz, hogy lesújtson, ha kell. Ádám Tamásnál akár Isten kezét testesítheti meg az „időtálló” uszony, amelyről „tudja a hatalom, mire való” (21). Az első négy vers további jellemzője a versszakok végi recitáció. Az imént idézett „tudja a hatalom...” ismétlése mellett egyfajta fejlődés figyelhető meg a versek során át – „A hatalomnak még dolga akad.” (22); „ebben a halottas hazában” (23); „A tekintélyelv iskolai tananyag, / elsajátítása kötelező.” (24) –, azaz a hatalomról való tudást, a hatalom cselekvése, sötét üzelmei követik, majd deklarálódik a helyszín, ahol ez gyakorlattá válhat, végül pedig e gyakorlat oktatására, elfogadtatására, kanonizálására, hitetésére („székesegyházi akvárium”, 24) is sor kerül. Ezen a ponton bekövetkezik egyfajta véres forradalom, amely nyomán „[m]ódosul a tekintélyelvű tananyag, / miközben halljuk, visszajövök még” (24). Ezen a ponton megérkezik a vendégszöveg Shakespeare *Hamleth*éből: „*Miér’ ti /holtak visszajárni szoktok?*”, kérdi Horatio” (24), s a ciklust alkotó további négy vers szintén innen idéz. Az első a félelmetes új-hatalom felépítését mutatja be, a második a „puha ellenállás”-t, ami a régi visszasóvárgásából táplálkozik, a harmadik a mélyben zajló, hatalom megszerzésére irányuló folyamatokat. A cikluszáró *Merre hát?* már a régi rend visszatérését testesíti meg („a hatalom visszajő”, 28), melyben új értelmet nyer a hamleti felvetés: „*Lenni / vagy nem lenni: az itt a kérdés. Akkor nemes-e / a lélek ha tűri Balsorsa minden nyűgét s nyilait; / Vagy ha kiszáll tengerfájdalma ellen, / S fegyvert ragadva véget vet neki?*” (28) Szintén fontos megemlíteni, hogy a kereszténység története akkor indult el, amikor a processziós évkörön belül a halak jegyébe léptünk, Jézus tanítványainak döntő része halász (a ciklusnyitó *A holdbal uszonya* című versben „[ö]nkéntes / halászok hálót vetnek”, 21), de eljátszhatunk azzal a gondolattal is, hogy a versek során végigvitt folyamat mely mozzanatai feleltethetőek meg a kereszténység elmúlt két évezrednyi – vagy egyáltalán az emberiség ciklikusságot mutató – történetének. A kérdés csupán annyi: asszociációs képességünk határát merjük-e ostromolni Ádám Tamás versei által?

A tíz verset tartalmazó harmadik ciklus címe *Babaház*, ami a nyitóvers címével azonos, s ennek olvasása azt a gyanút ébresztheti, ezúttal az embert körülövező alkotott világra tekinthetünk. A „láttam”, az „éreztem”, az „elhittem”, a „bizakodtam” még akár ezt a sejtelmet táplálhatja, de a babaház felépülése és összedőlése mellett megjelenő mézeskalács szív, a Barbi-babák és a szerelmesek bőréhez társított illúziók már mást is sejtetnek. A *Plüssmacik álma* a beteljesületlen, öleléssel örökké tartóvá nem te-

hető férfi-nő kapcsolatra mutat rá, amelyben a „szentbeszédet reggelre hagyjuk” (32). A ciklus további darabjaiban megjelennek a korlátok, a hiányok, az „időmalom” öröl, minden rövidnek bizonyul, elmúlik, „[s]zomorúságom széppé érlel”, „[s]zomorúságom rád ragad” (36), s mindez a múlt események felidőzésén keresztül, egy olyan korból, melyben még „nem rögzítették okostelefonok” (39) a történeteket, egy olyan kor számára, amelyben „lejárt / szavatosságú” (40) emlékeket gyűjt az ember magánya ellenszerének, ahol már csak önmagának szurkolhat „az / egyszemélyes nézőtéren” (40).

Az asztronómusok egyre nagyobb számban gondolják úgy, mindaz, ami a világban történik, attól függetlenül, hogy időben távolodunk tőle, nem vész el, csupán eseményhorizontra kerül, azaz, ha meg nem is ismétlődhet, visszatekinthetünk rá. Az *Ami marad* ciklus tizenegy verse akár a Marianna-kapcsolatra való visszatekintésként is felfogható. E tekintetben a „[k]etten leszünk” (43) és az „üres lett a szürke hátsó szoba” (53) akár az együttlétek stációinak képszerű felidőzésére is utalhat. De kínálkozik egy másik értelmezési lehetőség is egy-egy jól pozicionált szó kapcsán. Ezekén keresztül kanonizált keresztény szövegek hívódhatnak be. Ilyen a víz és a víz különböző megjelenési formáinak (tó, folyó, patak, felhő, sár, csepp, harmat...), illetve vizes környezetet igénylő létformáknak (keszeg, békanyál, nád, fűzfa...), természeti képződménynek (sziget), építménynek (móló, hajó, csónakház...) vagy hozzáköthető cselekvést kifejező igének (úszik, szivárog...) használata, főképp a ciklus első felében. A víz egyrészt fontos liturgikus elem, másrészt a precessió szempontjából éppen napjainkban befejeződő Halak- és kezdődő Vízöntő-korszak összemosisódása felől is az. Akár Jézus megfeszítését absztrahálhatjuk a *Felhevült kövek* (43) első versszakának három kifejezéséből: tetőlécek, szögek, csuklódón. Ezt az értelmezési lehetőséget viszi tovább a második vers „kiszögezett denevér”-e, valamint a „kivégzésgyanus alkony” (44). Ugyan elmarad a feltámadás, ám a „negyedik napon leltározunk” (45) az ezt követő számbavételt is jelképezheti. Következő lépésben, amely akár a koponyák hegyéhez való visszalépést is jelentheti, adott a domb és a korbács, majd az olajos kéz, a tisztátalanná válás után bebalzsamozó. A ciklus második felének versei leginkább a lélek kiszáradásának folyamatát írják le. Ahogy először „lakhatatlan”-ná, végül menthetetlenné üresedik a közös világ.

Az ötödik ciklus (*Szentjánosbogár, ajakfény*) tizennégy verse a jelenidőt faggatja, ugyanakkor a megtapasztalt világállapottal kapcsolatos Ádám Tamás-i állásfoglalást is tükrözi. Nem véletlenül fedezzük fel a sorok kö-

zött a „kétharmados törvény”-t, a hatalmat, a szentté váló terroristákat, az állásinterjúnál pózba merevült személyiséget, a világ egysíkúságát, melyben „sose találsz harmóniát” (59), az országot, a szegénységet, az erzsényesek által befolyásolt meccset, mely után „hamvazószerdán titkon eltemetnek” (60), az „[é]rzelem nélküli kapcsolatot” (62), ahol csupán „állunk / egymással szemben, elhatárolódva, önmagunk / részeként” (62), ahol „mentem / az üres szekér értékes rakományát, / az érzelme- ket” (63), ahol még a vágy szabadságeszményt szül... Az ezzel az állapot- tal szemben feltűnő „hamvazószerdá”-ban (60) nem a nagyböjt kezdetét fedezhetjük fel, hanem egy titkon elvégzett temetés napját. Egy másik utalásértékű sorban – „Tartsd az arcod, hátulról ütnek.” (60) –, amelyben ugyan az arc védéséről van szó, akár közelítői szándékot is felismerhe- tünk a következő – kötetcímadó – ciklusban tárgyalt felé. A ciklus máso- dik felében egyre több olyan kifejezés épül be a verstestekbe, amelyek már hitvallásértékűnek tekinthetők. Ilyen a szív, az ima, az összekulcsolt kéz, a tékozlás, a megbocsájtás és a bűn is. Az utóbbi legmarkánsabb megjelenési formája a kötetben végigvonuló párkapcsolatokhoz köthető.

A *Hegyi beszéd* a hatodik ciklus címe. Tizenkilenc verset foglal magában. Tizenkilenc olyan vallomást, amelyet – Ádám Tamás szavaival élve – „szívben / rögzítettem” (73). Amelynek a szívben kell rögzülnie. A *Hegyi beszéd a boldogságról* című ciklusnyitó versben kétezer évet ugrunk vissza a Kineret-tó közelébe, Jézus tanítása idejébe, hogy összevethető legyen az ott elhangzott a megélttel. Ádám Tamás döntőrészt követi a hegyi beszéd menetét. Mélyre tekintve, emberi módon, hitelesen vall. A kötetnek e leg- vaskosabb ciklusa bizonyosan tanúságtétel is, és egyben visszatérés a gyö- kerekhez. Ahhoz, amit ludányhalászi gyermekéveiben magához vett ne- veltetése során.

Az eddigiekből talán kitűnik, Ádám Tamás grammra pontosan kiméri szavait, ciklusait, szerkesztői kvalitásait használja, tudatosan építkezik. A hatodik ciklusban számos korábbiakra vonatkozó visszacsatolással talál- kozhatunk. Ezek sorra vételét az olvasóra bízom, mert túl messze vin- ne, és egyébként is hagyjuk meg mindenki számára a felfedezés, a felis- merés örömét. Arra a „dimenzióra” sem nyitnék kaput, amit a hatodik je- lentése alapján visszamenőlegesen tárgyalni lehetne. Csupán annyit jelez- nék, hogy a *Bibliában* Isten a hatodik napon teremti az embert, és Jézus- ban, az egyszülött fiában szintén Embert ad a világnak. Embert, akinek az a küldetése, hogy megváltsa az embert, megmutassa számára az Em- berré válás útját, azt, hogy Hozzá hasonlatossá hogyan is válhat. Erre szolgál a *Hegyi beszéd*.

Isten a hetedik napon megpihen. Ádám Tamás kötetének hetedik ciklusa (*Tiszta időben*) hét verset tartalmaz, és meghatározó eleme a számvetés, a megpihenés. Megpihenés az esőcseppekkel tisztító ég alatt, egy nyughelyen, a temetőben. Kísérőként számos alkalommal. És egyszer kísértként. Mivel az ember bármit is tesz, végül „végleg hazatér”.

(*Hungarovox, Budapest, 2022*)

PÁSZTOR ÉVA

Mauks Kornélia: Sógorom, Mikszáth Kálmán

Praznovszky Mihály Mikszáth-kutató kért meg, hogy két kis könyvecskét gépeljek le, mert a Mikszáth Kálmán Társaság ki szeretné adni az író születésének 175. évfordulója alkalmából. Így kerültem szorosabb lelki kapcsolatba Mauks Kornéliával, akiről néhány gondolatot érdemes tudni.

Mauks Kornélia Mikszáth Kálmán sógornője volt. Mohorán született 1856. március 29-én, nagyrészt itt is élt, és Horpácson halt meg 1924. március 10-én, 68 éves korában.

A Magyar életrajzi lexikon írónként tünteti fel. Egészen fiatalon megmutatkozó írói hajlamait Mikszáth támogatta, egyik-másik munkájához előszót is írt. Ilyen alkotásai az *M. Fehér Rózsa és egyéb történetek*, amely Budapesten jelent meg 1905-ben, a *Zörgő barasztok* 1909-ben. A kulcsregénynek számító mű, amelyben saját családjuk élettörténetét írta meg, a *Regénybősnők* címet kapta, s öt évvel későbbi, 1914-es kiadás. Ami számomra a legfontosabb, az 1918-as *Képek Mikszáth Kálmán életéből* és az 1921-es, amely a *Mikszáth Kálmánról* címet kapta. Ez a két kis 9x16 cm-es könyvecske 83 és 46 oldalnyi, Praznovszky Mihály gondolataiban egésszé formálódott, és meg is valósult az elképzelése. Új címet kapott: *Sógorom: Mikszáth Kálmán*. 2022-ben meg is jelent a Mikszáth-émlékév tiszteletére.

Mind a két visszaemlékezés egy-egy levéllel indul. A korábban keletkezett mű indító levele Mikszáth Antalkának szól, Kornélia unokaöccsének. Neki ajánlja, hogyha majd tud olvasni, feltétlenül ismerje meg, mert belőle megismerheti Mikszáth Kálmán nagy szellemét. Ha élne, nagyon szeretné őt.

A levelet nyolc rövidebb-hosszabb életrajzi történet követi. Mauks Kornélia a tisztelőbéli esküdt, a harmadéves joghallgató balassagyarmati történeteit meséli el. Anekdoták füzéréként tárul fel Mikszáth gyarmati élete, kapcsolata a Mauks-lányokkal, tréfálkozásaik, csínyek, szó esik a kiházasító egyletről, ami végül is csak Ilonkának és Kálmánnak hozott szerencsét. A második történet végén írja le Kornélia egy ügyvéd üzenetét: „*azt a tollat, amivel a hivatalos aktákat írja, törje össze és tegye a tüzes kemencébe. Azt a tollat ellenben, amellyel a novelláit írja, foglaltassa aranyba, őrizze, mint a szeme világát, mert bizony eljön az az idő, amikor örök dicsőség árad reá belőle.*” Egy másik novellácskában megtudjuk, mivel mentették ki egy párbajból a Mauks-lányok Mikszáthot.

„*Az írónak tehetsége mellett jó szívre van szüksége*” – írja Nelka. Ezt be is bizonyítja egy szomorú, de kedves történettel, amely az író édesanyjával, illetve a virágaival kapcsolatos. Mosolygásra sarkall Mikszáth horpácsi birtokkal kapcsolatos aggodalma, a magtár sorsa és Mikszáth közömbössége a rosszul bekötött lóval kapcsolatban. Nem beszélve a Rembrandt-kép körüli kalamajkáról. Tehát ez a kötet Mohorán, Szklabonyán, Balassagyarmaton, Horpácson és végül a Pesten töltött időről szól. A 40 éves írói jubileumról is familiáris stílusban kapunk életképet Mauks Kornélia szemén keresztül látatva a történeteket. A visszaemlékezések sora Mikszáth Kálmán egy írásával fejeződik be, *Arisztokraczia a könyvespolcon* címmel.

Érdekesek a megszólítások is, ahogy illették egymást a családtagok. Mikszáth Ilonka „fiam”-nak szólította feleségét, Nelka „fiam”-nak sógornőjét, ők pedig „Öreg”-nek vagy „Apó”-nak Mikszáthot, a fiaik „Papá”-nak, „Mamá”-nak hívták szüleiket, ők viszont Kálmánt Lászlónak, amiről nem tudtak leszokni.

A később írt könyvecske, amelynek *Mikszáth Kálmánról sógornője Mauksch Kornélia* volt az eredeti címe, az író egy fiatalkori, 1872-ből származó levéllel kezdődik, melyet Szklabonyáról írt Nelkának Mohorára abból az alkalomból, hogy sógornője első versének első évfordulója van. Tréfálkozó kedvében a félakadémiai társaság két felének nevezte magukat.

Hat kis novellával folytatódik a könyv, melyek bővelkednek családon belüli tréfákkal, humorral, s a Mikszáthra annyira jellemző iróniába bujtattott igazságával. Szinte mindegyik csattanóra végződik. Megtudhatjuk,

Cirkvenicán miért járt kisebb-nagyobb társasággal iszonyatosan rossz kávé-t inni, hogyan gyűjtötte össze a szebbnél szebb sétabotokat, hogy szólt az a levele, amelyet Benczúr Gyula feleségéhez írt egy lehetséges horpácsi látogatásuk miatt. Milyen volt Mikszáth mint házigazda, hogy veszett el egy koffer, mennyire nem szerette, ha írás közben vendég érkezett a házhoz, és mennyire szerette az angolokat.

Kellemes, kedves, szívhez szóló olvasmány a mai kor embere számára annak ellenére, hogy szóhasználata, stílusa korabeli, azaz eredeti, Mauks Kornéliáé. Néhány idegen szó használata megnehezítené a megértést, de a lábjegyzetek segítséget nyújtanak. Így pl. a *brachium* jelentése *karbatalom*, a *Selters-víz* egyszerűen *ásványvizet* jelent. A *kuverta* a *levélboríték*, a *mátoha* a *kísértet*. Aki *stájgerol*, az *árat emel*, aki *licitál*, az *felülígér*. A *messenger boy* volt a *gyorsküldönc*, az *akvizíció* pedig azt jelenti, *szerzés, szerzemény*.

Az aprólékos, részletező leírások, a reális és élénk történetmesélés élénk varázsolja Mikszáth Kálmánnak és családjának hétköznapijait, szokásait, kedvteléseit, emberi kapcsolatait.

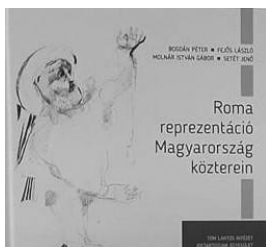
Mikszáth Kálmán azt írta a könyvekről, hogy „*két óriási feladatból áll a kultúra terjedésének titka. Az egyik a közönséget hozni közelebb a könyvekhez – az iskola által. A másik a könyveket hozni közelebb a közönséghez. És pedig kétféleképpen: Közelebb hozni nyelvben az átültetés által, és közelebb hozni pénzben az olcsóság által*”.

Mindannyian jól gondoljuk, hogy teljesült az író ebbéli gondolata, jelen esetben sógornője, Mauks Kornélia könyveinek 100 évvel későbbi új kiadásával. Jubileumi kiadványt ajánlok figyelmükbe.

(Mikszáth Kálmán Társaság, Salgótarján, 2022, Mikszáth könyves téka 14.)

CSONGRÁDY BÉLA

Egy becsülendő életpálya újabb állomása
 Bogdán Péter – Fejős László – Molnár István Gábor – Setét
 Jenő: *Roma reprezentáció Magyarország közterein*

Az idegen szavak és kifejezések szótárának tanúsága szerint a recenzió (könyv)ismertetést, másodsorban műbírálatot jelent. A gyakorlat inkább az előbbi értelmezést szentesítette. Természetesen mindegyik esetben fontos – sőt hangsúlyos – az író, költő, akinek a nevéhez a bemutatásra (kritikára) kiválasztott mű kötődik.

Így van ez – sőt hatványozottan – jelen esetben is, még ha „csak” a négy társszerző egyike is az illető, akire az alábbiakban – éppen példaszzerű karrierje miatt a Palócföld olvasóinak a figyelmét irányítani kívánjuk.

Akár sikertörténetnek is betudható a negyvenhárom éves Bogdán Péter pályaképe, de az igazság kedvéért rögvest hozzá kell tenni, hogy ez a nehezen indult és messzire vezetett út sok akadállyal, nehézséggel, lelki és fizikai fájdalommal és – ami a folyamatos tanulást illeti – önként vállalt gyötrelmekkel volt teli. Mindenesetre minden elismerést megérdemel az az akarás, tudásvágy, tudatos feladat- és áldozatvállalás, amely meghatározó eleme személyiségének, munkásságának.

Szegény, nehéz sorsú cigánycsalád sarjaként jött a világra Bányterenyén, s e kisvárosban cseperedett, nőtt is fel, de rendkívüli körülmények között. Apja ugyanis – akivel tizenegy éves korában találkozott először – nem fordított figyelmet a családra, sőt fizikai megfélemlítés során odáig vetemedett, hogy maradandó károsodást – beszédhibát – okozott a fiának. Édesanyja – aki elvált a gyakran ittas állapotba került durva férjétől – azonban minden tőle telhetőt megtett, hogy – ha nem is zökkenők nélkül – átsegítse gyermekét a nehézségeken és a súlyos anyagi gondok ellenére középiskolai végzettséget szerezzen, felülemelkedve a környezet okozta atrocitásokon is. Jómagam még korábban, Bogdán Péter általános iskolás korában ismerkedtem meg vele, s azóta is – jószerivel folyamatos – s amennyire a nagy életkorbeli különbség engedi – akár barátnak is nevez-

hető a kettőnk közti viszony. Történt ugyanis, hogy valamikor a kilencvenes évtized első esztendeiben úgymond osztálykirándulás keretében – a számítógépes lapszerkesztés rejtelmeibe való betekintés céljával – ő is el látogatott akkori munkahelyemre, a megyei újság szerkesztőségébe, ahol feltűnő érdeklődése révén egyértelműen kitűnt társai közül. A későbbiekben rendszeresen bejárt a hírlaphoz, verseket, írásokat is hozott magával. *Koldusséta* címmel megrázó élményeket vetett papírra: „A Moszkva térre menvén azon gondolkodám, vajon ma lesz-e vacsorám... Lenni lesz, az biztos, de ember legyen a talpán az, aki meg tud rágni egy háromnapos csontkemény száraz kenyeret...” – írta mintegy Petőfi modorában. 1996-ban viszont a TIT-től kapott megbízás alapján jómagam kerestem a vele való találkozás lehetőségét, mert egy közvéleménykutatás során nekem volt szükségem gondolataira a mindenkori fiatalság jövőjét veszélyeztető kérdéskörben. Mondani sem kell, hogy okosan, eredeti módon nyilatkozott. A Kisterenyén 1998-ban sikeresen abszolvált érettségi vizsgája utáni években, ha ügyel-bajjal – némelyek által nehezítve – is, de diplomát szerzett a Miskolci Egyetemen. Aztán – részben tudatosan, másrészt a lehetőségek által sodortatva ide-oda – sok helyen dolgozott jelentős, felelős beosztásokat is betöltve – cikkeket írt, mondhatni folyamatosan továbbképezte magát, tanult nyelveket, gyakran megfordult külföldön is, s az akadályok ellenére mindenütt sokat tett a cigányság felemelése érdekében. Főként ezen életszakaszáról készítettem el a Palócföld által meghirdetett pályázatra a „*Koldus*” a *katadrán?* című írásomat, amely a folyóirat 2005/3-as számában látott napvilágot.

Némi lazulás után az utóbbi években vált megint intenzívvé a kapcsolataink, s örömmel követtem nyomon doktori címe megszerzésének folyamatát, amelyről szinte naprakészen tájékoztatott. Ebbéli sikeréről a Nógrád Megyei Hírlap 2021. január 9-i számában számoltam be, majd ugyancsak tavaly november 6-án adtam hírül, hogy *A romák oktatása a pedagógiai szakajtó tükrében 1978 és 1997 között* című disszertációját a Magyar Pedagógiai Társaság Eötvös Loránd Kutatói Hálózat egy csaknem háromszáz oldalnyi terjedelmű kötet formájában meg is jelentette és az újpesti Rácz Gyöngyi Községi Központban könyvbemutató keretében – Trencsényi László, a pedagógiai társaság és Molnár István Gábor, az Eötvös József Cigány-Magyar Pedagógiai Társaság elnöke közreműködésével – ismertette meg az érdeklődőkkel. Bogdán Péter – többek között – azt is elérte, hogy oktatáskutatónak – alkalmasint neveléstudósnak neveztessek, és a Budaörsi Tanoda Alapítvány szakmai vezetőjeként tartassék nyilván. Meggyőződésem, hogy a fenti ismeretek – itt Nógrád megyében különö-

sen, de másutt is – szükségesek ezen írás központi témáját alkotó kiadvány egyik szerzőjének újabb felelős, figyelemre érdemes vállalása megítéléséhez.

„Hol és hogyan jelennek meg roma reprezentációk Magyarország közterein?” Erre a kérdésre kereste a választ egy 2018-ban indult, évekig tartott kutatássorozat, amelynek az eredményeit és legfontosabb következtetéseit ismerteti ez a kötet. Foglalkozik a kutatás előzményeivel, meghatározza fő kérdéseit és céljait, a vizsgálat hatókörét. Értelemszerűen nagy hangsúlyt helyez a többség és kisebbség viszonyának elemzési kérdéseire, s nem utolsósorban a roma identitás meghatározására. Módszertanilag a feltérképező, illetve a helyszíni mintavétel tölt be centrális szerepet.

A 7. és 8. fejezet a *Kutatási eredmények*, illetve a *Szemléltető esetek* címet viseli. Az utóbbi különös fontos nógrádi vonatkozásai miatt, tekintve, hogy ebben a részben *Salgótarján mint a roma közéleti reprezentáció fővárosa* címmel szerepel. Ennek objektív oka van, tekintve, hogy a városban sok olyan roma ember élt és él, aki tehetsége, alkotásai révén nemcsak gazdagította a települést, de messze vitte a hírnevét is. Ennek tudatában az 1990 utáni különböző pártszínű és összetételű városvezetés rendre jó kapcsolatokat ápolt – és ápol mindmáig – a kisebbségi önkormányzattal, a különböző néven szereplő roma szervezetekkel. Az együttműködés eredményeként büszkén mondható el (s ez a megállapítás a kötetből emelhető ide), hogy a megyeszékhelyen nagy tisztelet, megbecsülés övezi a nemcsak országos, de nemzetközi rangú Balázs János festő, író szellemi örökségét, amelyet látványosan fémjelez a városközpontban, az egykori Cigányhegyre vezető Pécskő utca elején Szabó Tamás szobrászművész kitűnő alkotása körül 2006-ban kialakított és azóta reprodukciókkal – szó szerint – színesített emlékhely. A helyesen alkalmazott roma emlékezetpolitika eredményeként emléktábla ismeri el Oláh Jolán és Balogh András képzőművész, Szepesi József költő, szerkesztő és Gabora Károly primás munkásságának jelentőségét is. (A kötet megjelenése óta Gabora Jánosról, a legendás teremlabdarúgó-torna névadójáról, fő szervezőjéről egy termet neveztek el a városi sportcsarnokban.) Azonban – állapítja meg a kötet – az 1992-ben rasszisták által meggyilkolt fiatal munkás, Danyi Zoltán emléktáblájának 2020-as elhelyezésében már magukra maradtak a roma szószólói szervezetek, személyek. Az avatásnak is csak némi visszhangja volt. E fejezet összegzéseként egyrészt az állapított meg, hogy Magyarországon e témakörben eddig nem létezett adatbázis, e könyv tanulmányai gyakorlatilag úttörő szerepet töltenek be és további kutatásokra, összegzésre inspirálnak.

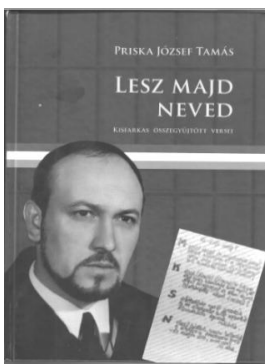
A kötet a következő, mintegy ötvenoldalas, nagy egységében jó minőségű, színes fényképeken mutatja be a budapesti cigány emlékhelyeket, és régióként veszi számba a vidékieket is. Az észak-magyarországi területen szerepel Balassagyarmat – a roma holokauszt- és a Baranyi Dezső (Rekett)-emléktáblával, valamint Salgótarján a fentiekben már említett emlékhelyek igényes fotójával. A felvételek azt tanúsítják, hogy a tárgyi emlékhelyeknek is sokféle méltó módja létezik. A leggyakoribb köztéri reprezentációk az emléktáblák, de vannak szobrok, különböző alapanyagú emlék-, illetve domborművek, emlékművek. Kecskeméten például egy Cigánykereszt elnevezésű feszület, Dobozon kopjafa, Gádoroson emlékpark, Hodászon tájház emlékezteti az utókort a Magyarországon a XV. század óta jelen lévő romák sokszor nehéz sorsára. E sorban kivételes értékű a Nagyecseden kialakított Szerelmesek kútja, amelynek a következő a szövege: 1975. XII. 29-én innen indult el Bódi Gusztó és Margó küzdelmes, de sikerekben és szerelemben gazdag életútja. Aki e kút vizéből iszik, örök szerelmet nyer. „Aranyeső hulljon rátok.”

E reprezentatív megjelenésű, sokak által életre segített kötetben – amelynek címlapja Kunhegyesi Ferenc *Az elbizonytalanodott próféta* című grafikájának felhasználásával készült – szerzőként szerepelni nagy megtiszteltetés. S ez a Bátonyterenyéről, többszörösen is nehéz starthelyzetből indult Bogdán Péter számára megadatott. Kuriózum, hogy a 2021-es dátumozású könyv elejére egy 2022-es keltezésű címke is került, az idén mindössze ötvenévesen elhunyt Setét Jenő roma polgárjogi aktivista, az Idetartozunk Egyesület elnöke megfontolandó gondolatával: „Abban sziklaszilárdan hiszek, hogy mindaz, amit a roma mozgalom el akar érni, az Magyarország javát szolgálja.”

(Tom Lantos Intézet, Idetartozunk Egyesület, Budapest, 2021)

BARÁTHI OTTÓ

„Költészetét a börtön teljesítette ki”

Priska József Tamás: *Lesz majd neved*
Kisfarkas összegyűjtött versei

A könyv Sulyok László avatott keze alól került ki. Ezt fontos itt az első sorban megjegyezni, mert a neve „csak” az impresszumban olvasható. A bölcsész, diplomás tanár, újságíró, a megyei napilap egykori főszerkesztője a rendszerváltás óta kezdett el behatóan foglalkozni a kommunista rendszerek természetének vizsgálatával. A diktatúra, a terror, az 1956-os forradalom és szabadságharc, majd a véres megtorlás áldozatainak felkutatásával, sorsuk riportkönyvekben történő megjelenítésével sok-sok névtelen hősnek állított méltó

emléket. Ez a legújabb műve pedig mind között is unikum.

Az itt bemutatandó Sulyok–Priska-kötet különös sajátja abban áll, hogy középpontjában – a korábbiaktól eltérően – nem „csak” egy forradalmár és szabadságharcos, nem is „csupán” a kommunista diktatúra egyik áldozata áll. A könyv mintegy szubsztanciája az előbbi ismérvekkel is bíró személyiség, a Zagyvapálfalván született Priska József Tamás költő verseinek logikai rendszerbe foglalt gyűjteménye és szakszerű értelmezése. Ennek megfelelően a könyv sajátos műfaja: verseskötet magyarázatokkal.

Sulyok László ebben a könyvében, ami – a társszerzőként megjelent műveket nem számítva – immár a 11., nem Priskára, a forradalmárra fókuszál, nem is közvetlenül az ő életútját, sorsát és szenvedéstörténetét írja le. „Könnyen” eltekinthet most ettől, hiszen megtette ezt már a 2020-ban megjelent *Kisfarkas a forradalomban* c., elismerést és sikert aratott könyvében, amely Priska József Tamás, Sulyok László földije, a későbbi „pesti srác”, Budapest XXII. kerületi díszpolgár élettörténetének a hiteles története. (A könyv recenziója a *Palócföld* 2021/3. számában, Zsirai László tollából olvasható.)

E sikerkönyv folytatásának és kiteljesedésének is tekinthető a *Lesz majd neved* c., albumméretű, 312 oldal terjedelmű, kemény kötésben, színes borí-

tókkal megjelent, esztétikus küllemű, reprezentatív kiállítású kötet. Alcíme: *Kisfarkas összegyűjtött versei*. A 4. oldalon lévő impresszumban olvasható: *Sajító alá rendezte, szerkesztette, jegyzetekkel ellátta: Sulyok László*. Hogy ez a mondat bővebben mit is takar, azt igyekszem alább bemutatni olvasóinknak.

A könyvet lapozgatva először az utolsó oldalán található TARTALOM szemügyre vételét ajánlom az olvasó figyelmébe. Már a 12 fejezetcímből is érzékelhető Sulyok kutató, gyűjtő és szerkesztő munkája. A tartalomjegyzékben jól strukturált, áttekinthető módon csaknem minden benne van, ami egy igényes könyvnek integráns része kell, hogy legyen. Ám, hogy a 12 fejezet éppen annyi, mint ahány évre ítélte a bíróság Priska József Tamást, az e sorok írójának – a könyv textusa által nem megerősített, de nem is cáfolt – fikciója. Ám az már nem feltételezés, hanem tény, hogy a kötet gerincét a börtönben írott versek jelentik, miközben a 2000-es évek elejéig írt költeményei is benne vannak.

Aki elolvassa ezt a 12 fejezetet, címsort, kirajzolódik előtte a kötet szerkezeti felépítése. S amint alább bemutatom, és némi – itt-ott bővebb – magyarázattal is megtoldom a fejezetcímeket, akkor érthetővé válik a szerkesztés logikája és módszere is. S nem utolsósorban közelebb kerül az olvasó Priska József Tamás habitusához, egyelőre versei ismerete nélkül is. A fejezetcímeket az alábbiakban (ahogy az a szövegtestben is látható) nagybetűvel írom, mindegyik alatt jobbra a szerkesztőtől átvett – idézett vagy adaptált – magyarázattal, esetenként saját megjegyzéseimmal is.

AJÁNLÁS (5–6.)

Priska József Tamás verseskötetéhez. Aláírás: Németh Zsolt, országgyűlési képviselő.

KEDVES OLVASÓ! (7–8.)

Aláírás: Karsay Ferenc polgármester. Budafok-Tétény, Budapest, XXII. kerület.

BÖRTÖNBEN ÍRT VERSEK (9–130.)

E könyv mint (részben) versgyűjtemény feltétlenül kiemelendő további különlegessége – ami egyben Priska, a költő sajátos technikájának „egyenes következménye” –, hogy több verset tartalmaz, mint verscímet.

„Mert több művet kis- és nagybetűs változatban is közlünk. Némelyekben olyan mérvű az eltérés – ritkán még ellentétes is az írói belenyúlás –, hogy azonos címük ellenére akár külön alkotásnak is tekinthetők. A költő

jelentősebb utólagos beavatkozásait, azaz a változtatásokat jegyzetpontokban ígykszünk feltüntetni.”

Apropó – a „jegyzetpontok”! Ami nem olvasható ki a TARTALOMBól, de szinte mindegyik oldal alján szembetűnik, az a szerkesztő igen gazdag jegyzetanyaga, amelyben versenként különböző módon ugyan, de következetesen és érthetően magyarázza az egyes versek hol javított, hol módosított, esetenként átírt változatait.

A szinte példátlanul nagy számú (635!) lábjegyzet-magyarázattal Sulyok László új minőséget hozott létre: más megvilágításba helyezte, mintegy megemelte Priska költészetét. A kvázi irodalomtörténeti értékű narráció a verseskönyv „hozzáadott értéke”, Sulyok László nagy érdeme. Éppúgy, mint az ezt a munkaszakaszt megelőző, az időt és energiát nem kímélő, áldozatos kutató- és gyűjtőmunkája.

A fenti című fejezetben a kisbetűs versek szerepelnek a legnagyobb számban és terjedelemben (amint érzékelhető: 120 oldalon), ezt követik a nagybetűs változatok (és később az egyéb versek).

BÖRTÖNVERSEINEK NAGYBETŰS VÁLTOZATAIBÓL (131–190.)

Az ebben a fejezetben olvasható versek azért is fontosak, mert az érdeklődő olvasó elgondolkodhat a költő központozásán és betűhasználatán. A kisbetűs változatokkal való összehasonlítással a szerkesztő érdekes szellemi játékra invitálja az olvasót. Amihez alább a recenzor a kötet címadó versének két utolsó szakasza kisbetűs és nagybetűs változatának közreadásával lehetőséget is biztosít:

lesz majd neved

dobd el a gyászodat ünnepit öltésél
mosollyal árásszál szeretetet
s nézd mint válik a penész gyümölcsé
méltó lesz hozzád lesz majd neved

s ha újra temetni s avatni fogunk
bűnbánatát nem oldva latornak
megigazult /naggyal/ magasztosulunk
porba tiport részesei e kornak

Országos börtön, III. osztály, 83-as zárka, 1960

Lesz majd neved

Dobd el gyászodat! Ünnepet öltésél!
 Mosollyal áraszál SZERETETET!
 Nézd! mint válik a PENÉSZ GYÜMÖLCCSÉ!
 Méltó lesz HOZZÁD! Lesz majd NEVED!

Mi „újra temetni” s AVATNI fogunk
 s „bűnbánatát” feloldva LATORNAK,
 „MEGIGAZULT NAGY”-gyal magasztosulunk,
 porba tiport részesi E „TORNAK”

Érdekes és egyben elgondolkodtató „lírai játék”: próbálják csak ki a két változat összehasonlító elemzésével és értelmezésével!

CSAK NAGYBETŰS BESOROLATLAN VERSEK (191–197.)

Az e fejezetbe sorolt verseknek csak a nagy kezdőbetűkkel írt és írásjelekkel ellátott változatát, illetve változatait ismerjük. Egyik jellemzőjük, hogy egyik alatt sem olvasható dátum és helyszínnév.

BEBÖRTÖNZÉSE ELŐTTI VERSEK (198–215.)

A szerkesztő által e fejezetcím alá válogatott verseket Priska egy pénztárkönyvbe írta valamikor, 1957-ben, még lefogása előtt. A későbbi „érett korszakában” írt verseivel történő összehasonlításból kitűnik, hogy a költő milyen nagy utat járt be, „honnan indult és hova jutott el a Parnasszus meghódításában.”

KISZABADULÁSA UTÁN SZÜLETETT VERSEK (216–244.)

A költőnek többnyire a hagyatékában fellelt verseit szerkesztette e fejezetbe Sulyok László. Ezek többsége érett, tipikus, igazi Priska-vers.

KELTEZÉS NÉLKÜLI VERSEK (245–250.)

A fejezetcím nem szorul magyarázatra, a keltezés hiányának oka azonban ismeretlen.

RÖVID VERSEK, TÖREDÉKEK (251–256.)

Az e részben olvasható versek töredékek, gondolatforgácsok jórészt kézírással maradtak fenn, különböző felületeken: papírlapokon, -cetlikén, -fecnikén.

TERVEZETT KÖNYVÉBŐL (257–290.)

Ebben a fejezetben a költő által elkezdett memoárkötet rendelkezésre álló részletei olvashatók. Ezek többségéhez a szerkesztő a költő özvegyének, született Prack Évának a segítségével jutott hozzá, „aki nagy gondoskodással tüsténkedett” a hagyaték felkutatásában.

ÉLETFORGÁCSOK (291–306.)

„Életrajzi sűrítmény” került a fenti címmel jelölt részbe, felelevenítve a költő életének emlékezetes eseményeit, sorsfordító történéseit.

SZUBJEKTÍV SOROK (307–311.)

A kötet rendkívül informatív és igazán érdekes zárófejezete. „Utószó gyanánt” írt szintézis, amelyben Sulyok László hitelesen juttatja kifejezésre Priska József Tamáshoz fűződő közvetlen kapcsolatát. Mintegy lírai levélben tudatja a költővel, hogy a verseskötet „végre elkészült”. Beszámol a „címzettnek” – egyben tájékoztatja az olvasót is – a könyv összeállításának körülményeiről, a szerkesztés módszeréről, az alkotómunka részleteiről, a kapott segítségről és a versekről alkotott véleményéről is.

„Nem voltam egyedül a nagy munkában. Hála Istennek! Rengeteget segített hű párod, Prack Éva – magunk között Évike – aki nélkül ez a vállalkozás kudarcot vallott volna”.

„Verseid műfaji szempontból többségükben szonettek. [...] elsősorban a lelkedből fakadnak, tehát saját érzelmi világod, állapotod lenyomatai. Egyben rajta vannak a történelem, a születés korának a jegyei is. Miért is lenne másképp, ez az írás rendje. Kiváltképpen olyan ember esetében, mint Te vagy, akinek két nagy ihletőforrása van: a szerelem és a politika.”

S végül álljon még itt néhány sor Priska József Tamás költészetének és munkásságának jellemzésére.

„... költészetét a börtön teljesítette ki: az ottani érzések, gondolatok, tapasztalatok” – írja Sulyok László egy korábbi értekezésében, amelyben rendkívül termékeny költőként is jellemezi Priskát.

„Versei minőségét formájuk mellett igazságtartalmuk adja. Már mint a versek belső igazsága, a szerzővel való öazonosságuk” – olvashatjuk Németh Zsolt ajánlószóiraiban.

„Priska József Tamás szabadulása után mindig arra törekedett, hogy őrizze a forradalom emlékét, hogy sose feledjük azokat a honfitársakat, akik küzdöttek a független Magyarországért. Budapesten a kerületünkben található az egyik legszebb 56-os emlékmű a Városház téren, amely az ő

szorgalmazására jött létre” – fogalmazott Karsay Ferenc polgármester e kötet olvasóihoz szólva.

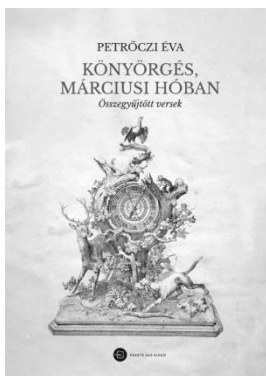
A verseskötet minden szépirodalmat kedvelőnek jó szívvel ajánlható, „mert a versek jó része nem forradalmi hangulatú, hanem igazi lírai alkotás, az első szerelméhez és a később megismert feleségéhez írt verseket is tartalmazza a kötet.”

S ne feledjük: a könyv – Sulyok László elkötelezett alkotómunkája nyomán – a versgyűjteményt meghaladó mű, más minőség, mintegy „hozzáadott érték”.

(Budafok-Tétény, Budapest XXII. kerület Önkormányzata, Budapest, 2022)

BAKONYI ISTVÁN

Könyörgés, márciusi hóban
Petrőczy Éva összegyűjtött versei

„Petrőczy Éva líráját, irodalomtörténeti és egyetemi tanári tevékenységét, rádiós szerepléseit, a protestáns egyházi sajtóban megjelent írásait régóta ismerem. A tudós költők társaságához tartozó személyiség ő, aki ráadásul gyakori esteken, kötetbemutatókon, tudományos konferenciákon mutatja föl színes egyéniségét. Itthon és külhonban egyaránt. Itt és most a költő áll a középpontban, legszebbnek ítélt verseivel. Ezekben a műveken is átsüt a fent vázolt összetettség, természetesen a költészet mindenkori természetének megfelelően...”

Ezeket a sorokat a 2017-ben megjelent kötet utószavában írtam, abban a kötetben, amely a költő legszebb verseit tartalmazza. Ma is így gondolom, akkor, amikor az összegyűjtött versek kötetét olvashatjuk, immáron a legteljesebb képet kapván Petrőczy Éva lírai életművének eddigi értékeiről. Az időrend hagyományosnak mondható: a

megjelent önálló kötetek sorjáznak egymás után, persze nem a maguk teljességében, hanem megszűrve.

Míves, szép könyv a *Könyörgés, márciusi hóban*. Címlapján a szerző egyik ősének, Vaniss Gyulának kiváló *Vadász-óraterv* grafikája. A borító meg is adja a könyv alaphangját, hiszen a családi háttér és az azzal összefüggő értékrend egyre fontosabb költőnk világában. (Mutatja ezt nemcsak a versek sora, de a közelmúltban megjelent sikeres regénye, a 2019-ben megjelent *Ida és Gyula* is, melynek fő szála a dédszülők története.) A déd- és nagyszülők, az anya és az apa szellemi hagyatéka sok versben jelenik meg, érzelmekben gazdagon. És hasonlóképpen a gyerekek és az unokák világa, jelezvén a páratlan folytonosság értékrendjét. Szeretnivaló költészet ez, az olvasót gyakran varázsolják el a pillanatok, amelyek közel viszik a megélt élet és a megírt életmű harmóniájához.

Bolyongás egy színes erdőben címmel az azóta elhunyt Kálmán C. György írt tanulmányértékű előszót a versek elé a költő, a tudós és a műfordító érdemeit is hangsúlyozva. Szerinte is „meghökkenően egységes” ez a költészet, melyre jellemző, hogy alkotója „...röviden, tömören fogalmaz, alig rímel, a ritmusnak csak emlékei maradnak, a strófák is legföljebb távolról idéznek fel klasszikus mintákat...” S még hozzáteszi, hogy mindemögött ott van a költészet eszköztárának a tudása, és így születik meg egy olyan líra, amely egyszerre dísztelen, visszafogott és mégis változatos. Igaz szavak, kétségtelenül! Hozzátehetjük, hogy a magabiztos műveltség és életismeret sem hiányzik a fogódzók közül.

Vannak visszatérő élmények, vannak visszatérő motívumok. Vannak visszatérő példák, hogy csak Jékely Zoltán nevét említsük. Hűséget jeleznek ezek a vonások, mint ahogy a már említett családi vonatkozások is. Miképpen így vagyunk Petróczyi hitével is, amelyben nem ismer kirekesztést, mindamelllett a protestantizmus a legerősebb szál, és ez nyilvánul meg tudományos tevékenységében is. És vannak visszatérő helyszínek, s itt sosem a földrajz az elsődleges, hanem a helyhez kötődő szellemiség. Ilyen helyszín pl. a pécsi Havihegy, mely a címadó nagy műben is szerepet játszik. És könnyed, természetes módon rajzolja meg az élet apró mozzanatait, a gyermekkor élményeitől a nagymamakorig. Közben őszintén néz szembe az idő múlásával, semmit sem titkolván. Természetesen a magyar valósághoz kötődik mindennek fölött, de úgy, hogy ízig-vérig európai az érdeklődése, a kitekintése. Semmilyen kánonba nem sorolható a beszédmódja, kiküzdött egyéni hangja könnyen felismerhető. Mint ahogy öniróniája is, s ezzel összefügg pontos önismerete.

A már említett és visszatérő emlékek között kiemelt helye van keresztapjának, az énekművész orvosnak, aki az ötvenes években börtönbe zárt apa helyett is viselte a gondokat. Az eszmélő kislány életében nagyon fontos szerepet játszott. Többek között az *Ellen-elegia, szülőbázisának* egy részletében így szól róla: „...Egy éves múltam, / amikor ott találtuk magunkat / egy május végi télben, / de ebből kicsiny pécsi csoda lett – / négy forint akadt még anyám zsebében, / s keresztapám, a csontsovány / és műtött gyomrú ifjú orvos / tíz kiló fát hozott haza, / és meleg lett, áldott meleg...” Ez az áldott melegség járja át a vers szövegét és az emlékezést. Egyfajta szociológiai vázlat is föllelhető itt ama bizonyos Rákosi-korszakról. Az anya zsebében talált aprópénz pedig ama „hétkrajcáros” novellát is felidézheti emlékeinkben... Amúgy a tisztos szegénység állapotát, melyben a szeretet és a meleg légkör uralkodik.

Olvashatunk templomokról, harangokról, a hit szent jelképeiről, az istenkövetés szép bizonyítékairól. A valódi és tág értelemben vett ökumenizmusról. Így van ez a legújabb versek ciklusában is, a 2020-ban és 2021-ben keletkezett művek világában. Az életmű szerves építése folytatódik itt, különösebb és látványos fordulat nélkül. Az élen egy igazi, rá jellemző miniatűr, a Molnár Piroskának ajánlott *Hang-harang*. „A köhögésed mélyén / ott a hangod, a friss, / az ifjú, a hajdani. / Berekednek olykor, / de nem lehet / a hang-harangok, / a harang-hangok, / a zengő szívűek szavát / soha kioltani.” A Nemzet Színészéhez méltó mű, ahhoz a színésznőhöz, aki sokat tett Petróczy műveinek tolmácsolásával az életmű népszerűsítéséért.

Régmúlt korok irodalmi alakjait éppúgy megéneklí, mint a kortársakat. A számára oly fontos Kormos Istvánt például a *Nakonxipánban tényleg hull a hó* soraiban. „...Pedig mennyire kellenél ide! / Hóbiciklivel, piros delfinekkal / erdélyi áfonyával varázsoló / kockás inges, lyukas pulóveres...” S ebben a világban a „márciusi tél” jelenik meg a „május végi tél” helyett, de mindegy is: rejtett módon utal így költőnk a fölfordult világra, a pusztulás jeleire. És megidézi azt a világot, amelyben még helyükön álltak a dolgok, amikor a nagymama „csak anyja bársonyos szemét / vitte magával a karmosan búcsúzó világból, / nem a halál rettenetét.” (*Nézem kettejüket*) Így idéz meg egy 1897-es fényképet a családi múltból. Összefügg ezzel az, ahogy az elmúlt századok világát rögzíti a középpontban a család képviselte értékrenddel. Még a hajdani járványok leküzdése is erőforrás számára a jelenkorban. Nem véletlenül bújik bele egy 18. századi evangélikus lelkész bőrébe ezzel a mondattal: „...gyászom nem tarthat örökké...” (*Felvidéki gyászdal*)

Mindennek remek összefoglalása a kötet címét is adó költemény. A 2020-as esztendő félelmeivel, de a könyörgést a középpontba állítva, és

közben adózva a már említett pécsi Havihegy csodájának, amely az 1690–91-es pestisjárvány idejét jeleníti meg. A „hálatemplom” emelkedettségével, az Úrba vetett hittel és lírai érzékenységgel, morális tisztasággal. A „karanténlira” kivételesen szép pillanatával.

Hiszen a költőt is nyomja a világ sok baja, nem vonhatja ki magát a környezetéből, a szellemi és biológiai járványok okozta helyzetből. Ugyanakkor megszólal benne a keserűség is, pl. szülőhavában, az *Áprilisban*, de a keservek után itt sem marad el a fohász. Egyfajta lírai naplót ír, gyakran keltezéssel egy-egy vers végén. S ebben az időben idézi meg az évfordulós Vörösmartyt a hazaszeretet puritán jelzéseivel, de a nagy elődhöz méltó nyelvezetben. Többek között az „égi vezényszó” emlegetésével.

Íme, egy példás összegzés. Íme, egy jelentős költői életmű, még korántsem lezárva. A gyógyulás, a harangvirág, az eper és a szerelem reménységével. (*Harmonogram*)

(*Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2021*)

ZENTAI LÁSZLÓ

Részei vagyunk-e a világ bohózatának? Alapvetések Hegyi Ferenc: *Burleszk* című regényéről

Hegyi Ferenc

BURLESZK

A burleszk vagy burlesque az olasz *burla* (‘tréfa, móka’) szóból származó többjelentésű fogalom, de ma leginkább olyan bohózatfajtát jelöl, amely képtelen helyzetekre, torzításokra, kiélezett helyzetkomikumokra épít. A hősök esetlenek, irreálisan viselkednek és ebből bonyodalmak adódnak – idézhetjük a Wikipédia szócikkét és magyarázatát. Azonnal a filmművészetből ismert – főként a némafilm korszakában praktikus jelentekekre gondolunk –, mert Hegyi regényében a leghatásosabb kifejezési forma a lehetetlen és valóban képtelen dolgok egymáshoz igazítása.

Olyan formában, amilyen magából a sikamlós sztorihalmaz feszültségéből következik. Vannak véletlenek, mondhatjuk, de hamarjában rálegyinthetünk: még sincsenek! A regény műfajában az író teremthet ilyeneket, de a sikerre továbbra is várni kell, miként az elismerésre is.

A gúnyolódás ebben a regényben az intellektuális szarkazmus meghatározására illik. A gondolatsorok vibrálnak, olykor azt hiszi az olvasó, hogy fel akarnak robbanni, de néhány oldallal odébb ugyanaz a színész, a pályája végén sertepelő, kiégett Rajnai akár az ellenkezőjét is mondja a lányának, Sárinak. Egy film is készülhet Martell Károlyról, de a pénz az arab világból érkező „neomágnásoktól” fedezheti a költségeket. Valójában ki lehet Martell Károly? A regényben egy fantomizált személy, akiről nagyon filmet akarnak csinálni, de mindenki másképpen képzei a cselekmény szálait. Robognak a szereplők, viaskodnak egymással, néha persze magukkal is. Az öreg Rajnai megfásult arccal ül, és a megengedett adagnál több bort ereget magába, kínlódik és maga ostromolja a filmvilág iránti vágyának komikumát. Mert valóban a XXI. század szégyene, hogyha valaki úgy húzza magára a zongorát, hogy a valóságban semmi köze hozzá. Tudjuk a regényből, hogy Sári is jól keres, de nem királynőszerepekben, ahogy az anyja vagy az apja, az a kiégett, vágyálmokban fetrengő színész ember tényszerűen állapítja meg önmagáról, hogy ő sem a régi már. Lefalcolt az emlékeiben, mindent ostoroz, dűnnyög is hozzá, kifogásolja a lánya minden mozdulatát, mert ez a század megtanította az embereket támadni, kifogásokat keresni, ha nem sikerül valami. Mert „egyeseket erősen foglalkoztat az értelmes, maga után nyomot hagyó élet kérdése és mindannak a veszélyeztetettsége, amit kereszténységnek, európai kultúrának, civilizációnak gondolunk” – írja Hegyi, de megerősíthetjük mi is: az bizony nagy veszélyben van! Tudja ezt Hegyi Ferenc író is, mert a kérdés bonyolultságában is egyszerű: Ahmedé lesz-e a kontinens, mert hogy a pénz megint a legnagyobb úr, vagy az egyistenhitű földrész új messiást kereshet-e magának?

Ahogy olvastam Hegyi Ferenc regényét, egy másik, nagyon is életszerű víziós történet jutott eszembe. Michel Houellebecq *Bebódolás* című, több kiadást megélt regénye, amelynek védőborítóján Mona Lisa látható fekete csadorban. Ott is tréfálkoznak a Sorbon Egyetem mihaszna, kiégett tanárai, nagyokat szeretkeznek a diáklányaikkal, s közben beleasszimilálódnak a muszlim kultúrába. Ott sem vetélkednek már a kontinens „fehér emberei”, csak igazodni próbálnak, miként itt is, Hegyi mesterien komponált bohózatában.

A sokszereplős regény minden alakja zaklatott, Sáriról megtudjuk, hogy azért mindenki nem fekszik le, Brúnó valahogy reménytelen és esetlen figurájától tudjuk, hogy szemrebbenés és következetesség nélkül cseréli le Vadászt az arabra, s meg is magyarázza, hogy a Martell-ügy miatt rúgta ki, de még mindig nem tudjuk, hogy ki az a Martell Károly. Milyen fantomizált politikus vagy sima közszereplő, aki valahogy nem akar vászonra kerülni? Vajon ki kaphatná a szerepet, a főalak megformálóját? Kérdések és zaklatások, beletörődések és sok-sok vívódás. Tévedés a kulisszák előtt és mögött. Azután csend, mert valaki „bepotyog” az erkélyen, nem potyog, inkább beesik, menekül egy szinttel magasabbról, merthogy az ottani körülményekből kizárták, de inkább maga zárta ki magát abból a bohózatból. Kellett neki lukra futni? És a történet itt kezd bonyolódni, mert vannak kényszerek és vannak, akik hagyják magukat kényszeríteni. Így lesz teljesen pantomimikus a jelenet, senki sem tudja a helyét, de azal mindenki tisztában van, hogy Hegyi Ferenc regénybohózatának fontos szereplőjévé avanszált. Az író tudatosan tette ilyenné a regénybeli szereplőit, mindegyiknek megtalálta a helyét. A sakktáblán jó előre kiszámolta a lépéseiket, még akkor is, ha a cserék okairól kevesebbet tudunk meg a regényből, mert hagyja, hogy az olvasó gondolja tovább a bohózatban szereplők további lépéseit. Vajon sok rajongó Kemal játszik a táncosnő Juló férjével, aki „ékszerész”, de valójában ingatlanos, tehát Kemal és Ahmed embere lehet Európa szép kastélyainak megszerzésében, mert a XXI. században a muszlim katonák már nem karddal jönnek elfoglalni Európát, a büszke nőt, hanem sok-sok pénzzel. Mégcsak csellel sem, ahogy 1541-ben Budával tették, mert akkor csak nézelődni jöttek, hogy majdnem 150 évig nézelődjenek.

Hegyi Ferenc humora fokozza a szereplők iránti kíváncsiságunkat, mert az egyik pillanatban még szimpatikus ember, a másikban már ellen-szenvenné válik. Minden bizonnyal az író szándékosan formálta ilyenné. Ezzel is borzolva a történelem iránti figyelmünket.

A *Burleszk* pontossággal felépített mű, lankadatlan harcról árulkodik, amelyben nekünk, olvasóknak kell eligazodnunk a regényfolyam valóságos dzsungelében. Ne féljünk elmélyedni, mert ebben a regényben nemcsak a művészvilág kudarca adja a mű igazi esszenciáját, hanem a modernkori népvándorlás vagy vallási térhódítás gazdasági térnyerését láthatjuk. Az író megírta, tehát mindent láthatunk. Azt is, hogy Martell Károlyt még nem láthatjuk a filmvászonon, de látni fogjuk, ahogy a párizsi Charlie Hebdo satirikus hetilap munkatársait nemes egyszerűséggel lemészárolják egy másik, feltörekvő világvallás nevében.

Az író azért ír ilyen tárgyú regényeket, hogy útbaigazítson, s nem azért, hogy a tudatlan olvasót riogassa. Különösen azért fontos ezt leírunk, mert a XXI. század embere a kultúrkörnyezetében elpuhult, kényelmessé és gyanútlanná vált.

Fontos regény tehát Hegyi *Burleszkje*, sokszereplőssége ellenére fontos könyv, mert a művészvilág erjedése mellett megmutatja az igazi veszélyeket, s amely már évtizedek óta nem Martell Károlyról szól, hanem Európa elveszejtéséről. Mi nézők-olvasók, egy-egy bohózatra nevetetés céljából ülünk be a páholyunkba, de Hegyi bohózata figyelmeztet minket, hogy ne kényelmesdjünk el benne, mert mi is elveszthetünk benne mindent úgy, hogy észre sem vesszük...

(Unicus Kiadó, Budapest, 2021)

SZERZŐINKRŐL

- ÁDÁM TAMÁS (1954, Balassagyarmat) költő, szerkesztő, újságíró.
- ANDÓ ÁKOS (1975, Salgótarján) újságíró, a Zenthe Ferenc Színház munkatársa.
- BAKONYI ISTVÁN, DR. (1952, Székesfehérvár) irodalmár, főiskolai tanár.
- BALAJTHY FERENC (1946, Mór) Vajda-díjas költő.
- BARÁTHI OTTÓ, DR. (1944, Hatvan) közgazdász, újság- és közíró.
- CSÁK GYÖNGYI (1950, Kisvaszar) költő, író, pedagógus.
- CSONGRÁDY BÉLA, DR. (1941, Hatvan) Madách-díjas közíró, szerkesztő, tanár.
- FECSKE CSABA (1948, Szögliget) József Attila-díjas költő, publicista.
- JÓNA DÁVID (1968, Budapest) költő, az Art'húr Irodalmi Kávéház alapító-főszerkesztője.
- JUHÁSZ LÁSZLÓ (1958, Salgótarján) a MNL Nógrád Megyei Levéltárának munkatársa.
- MIKÓCZY DÉNES (1958, Nagymeny) felvidéki képzőművész.
- NAGY ANGELA (1945, Balassagyarmat) építészmérnök, képzőművész.
- NAGY LÁSZLÓ (1953, Balassagyarmat) közíró, művelődésszervező. Balassagyarmat Pro Urbe-díjasa.
- NAGY ZSÓFIA (1962, Nagykürtös, Velký Krtiš) gasztroszakértő, rovat-szerkesztő, ételkritikus.
- ORAVECZ TIBOR (1959, Salgótarján) költő.
- PÁSZTOR ÉVA (1955, Balassagyarmat) középiskolai tanár, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Nógrád Megyei Tagozatának elnöke.
- RÓNA Z. PÉTER 1961-ben született. Nógrád megyében él.
- SIMBEK VALÉRIA (1953, Bakonycsernye) óvodapedagógus, költő, író.
- SZENTJÁNOSI CSABA (1965, Budapest) költő, szerkesztő.
- URAKY NOÉMI (2000, Miskolc) a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar- és etikaszakos hallgatója.
- ZENTAI LÁSZLÓ, DR. (1950, Sopron) költő, író, a Soproni Füzetek főszerkesztője.

A lapszám Dávid Zsuzsanna alkotásainak felhasználásával készült.
A külső borítón a *Búzamag* és a *Kenyértörés*, a belső borítóoldalakon
a *Járó szentségtartó* és a *Születés* c. akvarell látható.

Főszerkesztő:
DR. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Főmunkatárs:
DR. CSONGRÁDY BÉLA
NAGY PÁL (Párizs)

Fenntartó:
SALGÓTARJÁN MEGYEI JOGÚ
VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Partnereink:

Borítótervező:
RÁDULY CSABA

NÓGRÁD MEGYEI HÍRLAP

Online szerkesztő:
TAJTI BÁLINT

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
NÓGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRA

Tördelőszerkesztő:
HERNÁDINÉ
BAKOS MARIANNA

ARTÉRIA NYELVSTÚDIÓ,
GALÉRIA ÉS KLUB

Készült
a Polar Stúdióban (Salgótarján)

Kiadja: Balassi Bálint Megyei Könyvtár (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)
Felelős kiadó: MOLNÁR ÉVA igazgató

Alapító:
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése

A lap díjai:

Nógrád Megye Madách-díja

Salgótarján Pro Urbe-díja

Nógrád Megyei Értéktár „Nógrádikuma”

Levélcím: 3101 Salgótarján, Pf. 18. ♦ Telefon: 32/521–560 ♦ Fax: 32/521–555
Internet: www.palocfold.wordpress.com ♦ Elektronikus cím: palocfold@bbmk.hu
Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt. (LAPKER) ♦ Egy szám ára: 500,- Ft ♦
Előfizethető a Balassi Bálint Megyei Könyvtárban és az elérhetőségeinken.
A Palócföld Könyvek sorozatban megjelent könyvek ugyanitt megrendelhetők. ♦
Kéziratokat és rajzokat megőrzünk, de nem küldünk vissza.
ISSN 0555-8867 (Nyomtatott) 2786-1821 (Online) ♦ INDEX 25925

Palócföld

ERDŐRŐSI MŰVELÉSI KÖZKÖZSÉGTUDOMÁNY

22002

9 770555 886008

Ára: 500 Ft